

УДК 796(07)(4)

НОРМАТИВНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Даріуш Скальські

Статтю присвячено аналізу документів, які регламентують впровадження європейського виміру в фізкультурну освіту країн Європейського Союзу. Здійснено порівняльний аналіз стану впровадження ключових позицій, визначених цими документами, у різних країнах. Узагальнено головні передумови впровадження європейського виміру.

Ключові слова: фізкультурна освіта, європейський вимір, порівняльний аналіз, країни-члени ЄС.

Починаючи з 90-х років у більшості країн Європи відбулося наближення освітніх систем, що не могло не відбитися на системі фізичного виховання. Механізми впровадження європейського виміру у фізкультурну освіту були різноплановими і різновекторними, проте може йтися про планомірність і вчасність загальноєвропейських ініціатив. Власне розгляду особливостей запровадження європейського виміру у фізкультурну освіту країн-членів Європейського Союзу присвячено цю статтю.

Європейська комісія приділяє значну увагу проблемам фізкультурної освіти і спорту у країнах-членах ЄС починаючи з 2007 р., коли було опубліковано «Доповідь про спорт» (White Paper on Sport) [2], у якій зазначено, що збільшення обов'язкових годин на заняття фізкультурою в школі і активізація позашкільної діяльності в галузі спорту можуть мати позитивний вплив на покращення здоров'я та молоді у країнах-членах ЄС. Згодом, у 2008 р. було опубліковано «Директиви ЄС щодо видів фізичної активності, які покращують здоров'я» (The EU Guidelines on 'Health Enhancing Physical Activity') [9] у яких з тривогою наголошено на проблемах зі здоров'ям, викликаних недостатньою фізичною активністю, нездоровим стилем життя і ожирінням.

Концептуальні положення щодо європейського виміру у спорті країн-членів ЄС викладено у Комунікаті Європейської Комісії «Розвиток європейського виміру в спорті» (Developing the European Dimension in Sport) [1], прийнятому в 2011 р. На основі цих документів у 2012 р. було прийнято «Робочий план спорту в Європейському Союзі на 2011-2014 рр.» (European Union Work Plan for Sport for 2011-2014 [6], за яким слідував чинний сьогодні «Робочий план спорту в Європейському Союзі на 2014-2017 рр.» [10]

Цінним матеріалом для узагальнень в порівняльному плані є Звіт про фізкультурну освіту і спорт в Європі (Physical Education and Sport at School in Europe), опублікований у 2013 р. [5].

На основі цих матеріалів можна охарактеризувати нормативно-законодавче забезпечення введення європейського виміру у фізкультурну освіту в країнах-членах Європейського Союзу.

Охарактеризуємо основні положення, закладені в зазначених документах в порядку їх згадування у тексті, що, в свою чергу, відповідає хронологічному порядку прийняття цих загальноєвропейських документів.

«Доповідь про спорт» (*White Paper on Sport*) [2], складена в 2007, а офіційно опублікована після обговорення в 2008 р., – це перша масштабна ініціатива Європейського Союзу, пов'язана зі спортом і фізкультурною освітою, що аналізуються на соціальному і економічному рівнях. Головною її метою є дослідження спорту і його внеску в щоденне життя європейців. Доповідь визнає вплив, який може мати спорт на всі сфери життя, а також визначає потреби і специфічні характеристики світу спорту. Крім того, вона розкриває майбутні перспективи розвитку спорту з дотриманням принципу незалежності спортивних організацій і законодавства окремих країн.

Головними цілями «Доповіді про спорт» є:

- визначення стратегічних напрямків;
- заохочення обговорення специфічних проблем;
- підвищення ролі спорту у формулюванні національної політики;
- висвітлення потреб і специфічних характеристик сектора;
- визначення відповідного рівня участі урядів у визначенні дальших дій.

Якщо деталізувати, у Доповіді йдеться про те, щоб:

- спортивний вимір був присутній у всіх сферах європейської політики;
- нормативно-законодавча прозорість у спортивній галузі створювала умови для покращення управління спортом у Європі.

У Доповіді розкрито три основні теми: 1) соціальна роль спорту, тобто чим є спорт як соціальне явище; 2) економічний вимір спорту, тобто внесок спорту у розвиток і створення робочих місць у Європі; 3) організація спорту, тобто роль усіх зацікавлених осіб і інституцій (державних, приватних, економічних, спортивних тощо) в управлінні спортивною галуззю.

У плані дій згадано ім'я П'єра де Кубертена – батька сучасних Олімпійських ігор. У ньому Європейська Комісія пропонує широкий спектр дій, спрямованих на соціальні і економічні аспекти спорту, такі як здоров'я, соціальна інклюзія, волонтерська діяльність, освіта і міжнародні відносини.

Основні пропозиції Доповіді, що стосуються фізкультурної освіти, полягають у наступному:

❖ розвиток керівних вказівок щодо фізичної активності і створення загальноєвропейської мережі для розвитку спорту як здоров'язберігального виду діяльності;

❖ надання європейського статусу (European Label) тим школам, які заохочують фізичну активність;

❖ підвищення рівня соціальної інклюзії і інтеграції засобами спорту за допомогою європейських програм і ресурсів;

❖ заохочення до обміну інформацією, досвідом і успішною практикою між законодавчими структурами і спортивними організаціями з метою попередження расизму і жорстокості;

❖ заохочення використання спорту як знаряддя європейської політики розвитку;

❖ збір статистичних даних для визначення економічно вигідного впливу спорту [8].

У «Директивах ЄС щодо видів фізичної активності, які покращують здоров'я» (The EU Guidelines on Health Enhancing Physical Activity) [9] визначено головні переваги, які, як доведено низкою досліджень, на які посилаються автори, отримають фізично активні громадяни Європейського Союзу:

- нижчий ризик серцево-судинних захворювань;
- попередження гіпертонії або кращий контроль артеріального тиску для тих, хто на неї страждає;
- кращі метаболічні функції і знижений ризик діабету;
- активніше засвоєння жирів, що сприятиме контролю ваги і знизить ризик ожиріння;
- знижений ризик деяких ракових захворювань;
- покращена мінералізація кісток в ранньому віці, що знизує ризик остеопорозу;
- підвищення витривалості і м'язової сили;
- покращення когнітивної функції і нижчий ризик депресії і слабоумства;
- зниження рівня стресу і кращий сон;
- зменшення необхідності пропускати роботу через лікарняні;
- у старшому віці – нижчий ризик хронічних захворювань, що асоціюються зі старінням [9, с. 3].

У розділі, присвяченому заохоченню фізичної активності у школах (3.3.1) зазначено, що у них соціальні умови особливо сприятливі для заохочення дітей до здоров'язберігальної фізичної активності. Це пояснюється тим, що юні громадяни Європейського Союзу все частіше страждають на серцево-судинні та інші захворювання, а спортивні клуби і організації не мають контакти з такими дітьми й молоддю. З одного боку, такі діти мають досить низькі результати у спортивних дисциплінах, з іншого – спортивні організації не мають спеціальних програм для таких дітей.

В будь-якому випадку, у Директивах зазначається, що фізичне виховання є обов'язковим предметом в більшості країн і володіє необхідними інструментами, щоб створити атмосферу, що викликатиме інтерес до фізичної активності. Зважаючи на це, Директиви визначили за одну з цілей оцінити, наскільки покращена система шкільної фізкультурної освіти може вплинути на покращення фізичної форми населення.

Згідно з Директивами, лише уроків фізичного виховання двічі або тричі на тиждень недостатньо, щоб досягнути відповідних результатів. Збільшення обсягу часу на фізичну активність можна досягнути збільшенням позанавчальних видів діяльності і не за рахунок інших предметів. Фізична активність має

також бути інтегрована в систему роботи груп продовженого дня. Зважаючи на те, що шкільна фізкультурна освіта є найбільш доступним джерелом можливостей для фізичної активності, слід докласти усіх зусиль, щоб школи щоденно створювали для цього умови в кожному класі, включаючи й позанавчальну діяльність, у співпраці з місцевою громадою. Крім того, їхніми партнерами мають бути і вихователі дитячих садочків, і тренери зі спортивних і соціальних клубів, і батьки. Щоб максимізувати навчальні можливості, слід створювати низку умов, серед яких: відповідне місце уроків фізичної культури у шкільному розкладі, відповідна кількість учнів у класі, адекватне обладнання, відповідні програми навчання, процедури оцінювання, кваліфіковані вчителі, позитивна управлінська підтримка мережам, що пов'язують усіх зацікавлених осіб і інституції, що діють у сфері фізичної активності і охорони здоров'я в місцевій громаді [9, с. 24].

Позашкільну фізичну активність можна заохочувати, зробивши шкільні спортивні майданчики і обладнання доступними після занять. Шкільні спортивні майданчики і уроки фізичної культури мають бути пристосовані до потреб усіх учнів, у тому числі, дівчат з метою стимулювання їхньої участі у спортивних і рекреаційних видах діяльності.

Щоб фізкультурна освіта була значимою і успішною для всіх дітей та молоді, слід застосовувати стосовно неї інноваційні підходи. З цією метою слід покладатися на існуючу успішну практику та наукові дослідження. Вчителі мають використовувати технології, що сприяють індивідуалізації фізкультурної освіти: монітори серцевого ритму, відео, фото обладнання, комп'ютерні програми тощо [9, с. 25].

Як моніторинговий документ щодо імплементації Директив, у 2015 році було надруковано звіт Всесвітньої організації здоров'я під назвою «Факти щодо здоров'язберігальної фізичної активності у 28 країнах-членах Європейського Союзу» (Fact sheets on Health enhancing Physical Activity in the 28 European Union Member States) [3]. У Звіті зазначено, що Серед 28 країн-членів ЄС на основі зібраної інформації встановлено, що Директиви було впроваджено у 19 країнах, зокрема, щодо дітей та молоді – у 17 [3, с. 10]. Було виявлено, що серед підлітків (11-17 років), кращі результати щодо фізичної активності демонструють хлопці (від 9.0% до 35.4% залежно від країни), ніж дівчата (7.4%–20.4%) [3, с. 11].

Європейська мережа щодо заохочення здоров'язберігальної фізичної активності (HEPA Europe (European network for the promotion of health-enhancing physical activity)) [4] збрала дані щодо імплементації різних аспектів директив і виявила, що найбільшою мірою Директиви було впроваджено у спортивному, здоров'язберігальному та освітньому секторах, в той час як найбільші труднощі виникли під час їхнього впровадження у роботу з мало-забезпеченими верствами населення, з літніми людьми і при створенні розгалуженої дозвілєвої інфраструктури для забезпечення здоров'язберігальної фізичної активності (див. рис. 1).

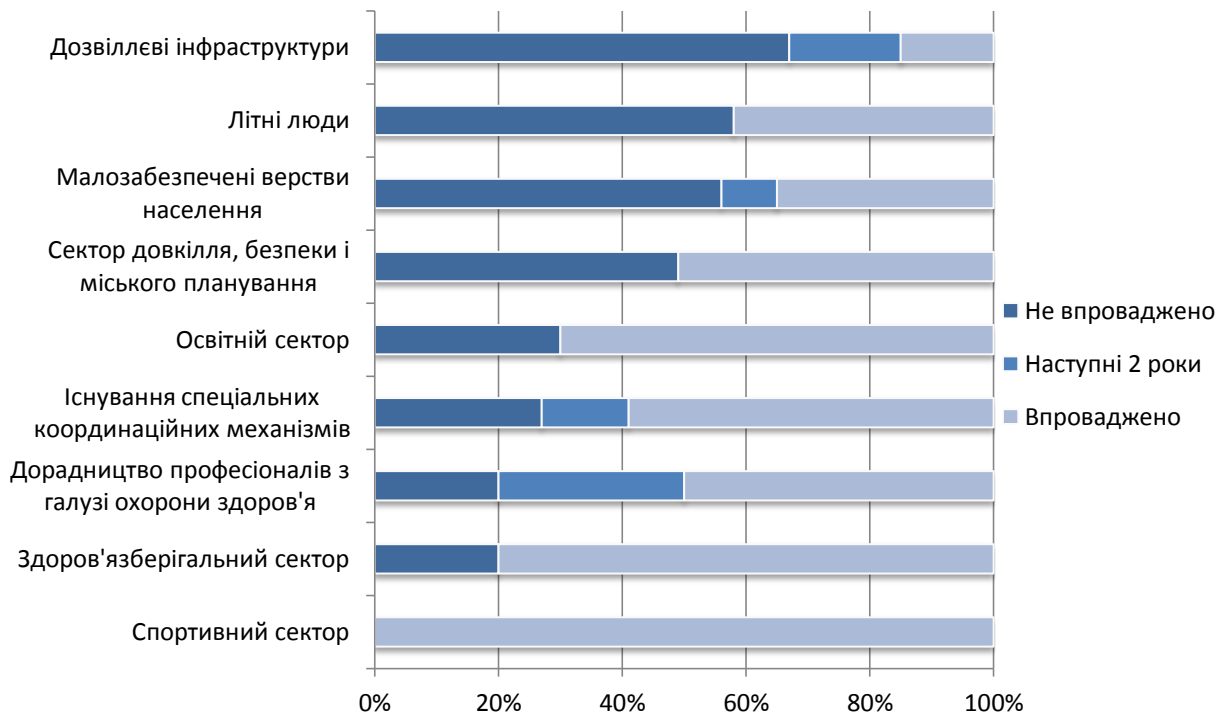

Рис. 1. Імплементація «Директив ЄС щодо видів фізичної активності, які покращують здоров'я» (2008–2015 рр.) [4, с. 13]

Дев'ять країн відзначили впровадження в школах рекомендованих активних подорожей, десять – розвинули систему післяшкільної фізичної активності, вісім – застосували рекомендацію щодо фізичної активності під час перерв між уроками, п'ять – щодо фізичної активності на перервах під час уроків (див. рис. 2)

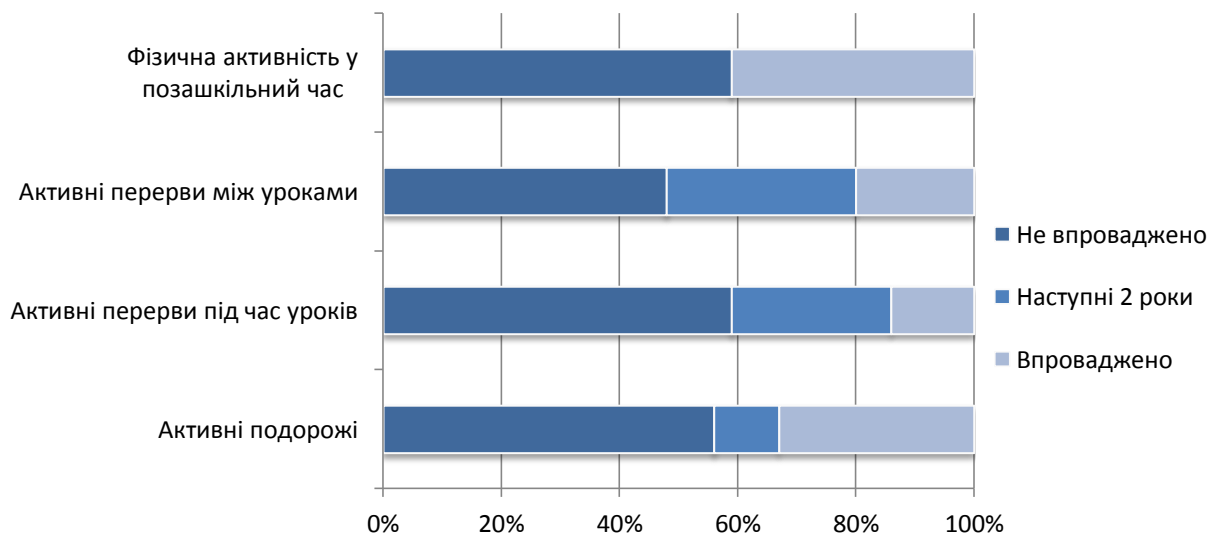

Рис. 2. Імплементація «Директив ЄС щодо видів фізичної активності, які покращують здоров'я» в школах країн-членів ЄС (2008–2015 рр.) [4, с. 13]

В той час, як уроки фізичного виховання є обов'язковими в усіх країнах-членах ЄС, у деяких із них (наприклад, у Об'єднаному Королівстві) існують регіональні відмінності. З проаналізованих країн (Об'єднане Королівство представлено чотирма регіонами, Греція не подала даних) 22 подали точну кількість тижневих годин, призначених на уроки фізичного виховання, а 6 країн зазначили, що на побажання окремих шкіл кількість годин може бути збільшена. Дві країни подали дані, що уроки фізичного виховання є обов'язковими, але не уточнили кількість годин. У 15 країнах 2 обов'язкові уроки фізичного виховання на тиждень, а у одній країні фізичне виховання інтегроване в загальноосвітній цикл дисциплін, тож вчителі на свій розсуд визначають час на різні предмети і види діяльності (див. рис. 3).

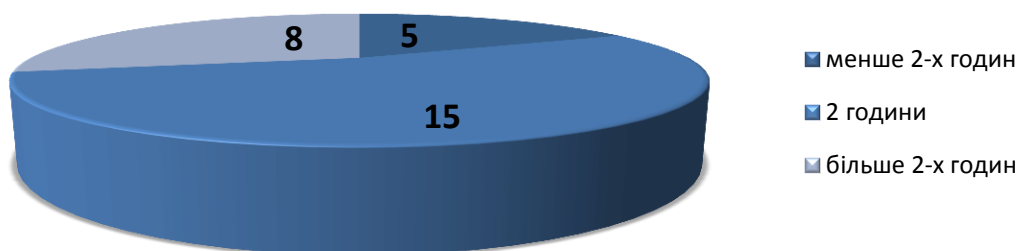

Рис. 3. Кількість тижневих годин на уроки фізичного виховання у школах країн-членів ЄС [4, с. 14]

Щодо статусу уроків фізичного виховання, 22 країни відзначили його як «всі години обов'язкові», 2 країни – як «всі години вибіркові», а 6 – як «частково обов'язкові» (залежно від вікової групи і кількості визначених годин) (див. рис. 4).

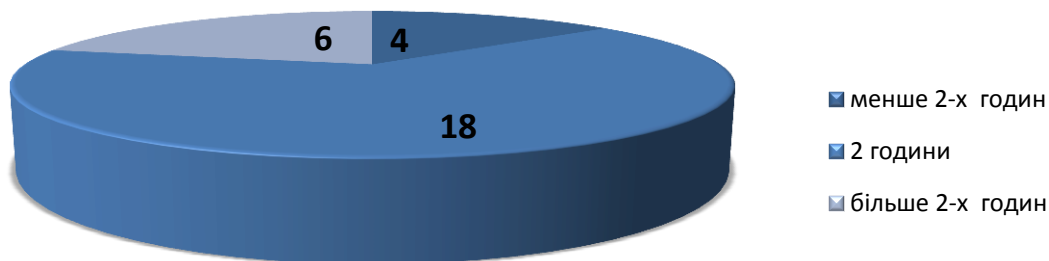

Рис. 4. Кількість обов'язкових тижневих годин на уроки фізичного виховання у школах країн-членів ЄС [4, с. 14]

Як наслідок проведеного моніторингу, Європейською Комісією було запропоновано рекомендації, що стосуються сучасного стану справ і політики в галузі здоров'язберігальної фізичної активності.

Свідченням посилення уваги до спорту в країнах-членах Європейського Союзу став прийнятий у 2011 р. Комунікат Європейської Комісії «Розвиток європейського виміру в спорті» (Developing the European Dimension in Sport) [1]. Згідно з оприлюдненою інформацією, дії Європейського Союзу відповідають напрямам, означеним стратегією «Європа 2020», і спрямовані на соціальну інклюзію засобами спорту і освіти.

Як наслідок, було заплановано створення платформи для діалогу і поширення успішної практики з метою створення загальноєвропейської мережі в галузі спорту. Ці ідеї лягли в основу низки програм Європейського Союзу, які зараз об'єднано комплексною програмою Erasmus+. Так, програма Erasmus+ забезпечує підтримку видам діяльності у галузі освіти, підготовки, молоді та спорту на період 2014-2020 рр.

Присвячена спорту частина програми Erasmus+ має на меті підтримку європейських партнерських груп з метою досягнення таких цілей [7]:

- подолання нечесної поведінки у спорті (допінг, рахунок матчу за домовленістю, жорстокість, нетерпимість, нетолерантність і дискримінація);
- забезпечення належного управління в галузі спорту і підтримка подвійної професії спортсменів;
- сприяння волонтерській діяльності у спорті, а також соціальній інклюзії, рівним можливостям і усвідомленню важливості фізичної активності, яка сприяє кращому здоров'ю, через спорт для всіх.

У спортивній галузі програмою Erasmus+ підтримуються такі напрями діяльності: створення партнерства та неприбуткові європейські спортивні заходи. Очікується, що ці види діяльності матимуть своїм результатом розвиток, трансфер і імплементацію інноваційної практики на загальноєвропейському, національному, регіональному і локальному рівнях, що сприятиме розвитку європейського виміру в спорт. Крім того, буде надано підтримку Загальноєвропейському тижню спорту, з ініційованому Європейською комісією з метою заохочення спортивної і фізичної активності Європейському Союзу.

Чинний «Робочий план спорту в Європейському Союзі на 2014–2017 рр.» [10] є продовженням попереднього документа («Робочого плану спорту в Європейському Союзі на 2011–2014 рр.»). Він визнає потребу у співпраці в галузі спорту в загальноєвропейському контексті, визначеному Лісабонською декларацією. У Плані визначено механізми для спільної діяльності компетентних організацій на національному, європейському і міжнародному рівнях за підтримки Ради Європи і Всесвітньої антидопінгової агенції (WADA).

Отже, можна стверджувати, що, починаючи з 90-х років минулого століття відбувається значне зближення систем фізкультурної освіти у країнах Європейського Союзу. Головні зміни, які відбуваються, пов'язані з визнанням ролі, яку спорт і фізична культура відіграють у збереженні здоров'я європейців, а також визнанням все більших ризиків, які виникають у сучасному світі. Подолання проблем, перш за все, пов'язують із збільшенням кількості годин на уроки фізичної культури у формальній освіті, збільшення ролі неформальної фізкультурної освіти, покращення матеріального забезпечення фізичної культури і спорту та партнерські зв'язки школи з неурядовими організаціями.

Список використаних джерел:

1. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Developing the European Dimension in Sport.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0012&from=EN>.
2. *European Commission White Paper on Sport.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmcmmeds/347/347.pdf>.
3. *Factsheets on Healthenhancing Physical Activity in the 28 European Union Member States.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/sport/library/factsheets/eu-wide-overview-methods.pdf>.
4. *HEPA Europe (European network for the promotion of health-enhancing physical activity.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/physical-activity/activities/hepa-europe>.
5. *Physical Education and Sport at School in Europe. Eurydice Report.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. – 69 p.
6. *Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on a European Union Work Plan for Sport for 2011–2014 (2011/C 162/01) / Official Journal of the European Union.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42011Y0601\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42011Y0601(01)&from=EN).
7. *Sport – European Commission.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/actions/sport>.
8. *Summary of White Paper on sport.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:52007DC0391>.
9. *The EU Guidelines on «Health Enhancing Physical Activity» (EU Working Group «Sport & Health»), 2008.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/sport/library/policy_documents/eu-physical-activity-guidelines-2008_en.pdf.
10. *European Union Work Plan for Sport for 2014–2017.* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42014Y0614\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42014Y0614(03)).

References:

1. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Developing the European Dimension in Sport.* Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0012&from=EN>.
2. *European Commission White Paper on Sport.* Available at: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmcmmeds/347/347.pdf>.
3. *Fact sheets on Health enhancing Physical Activity in the 28 European Union Member States.* Available at: <http://ec.europa.eu/sport/library/factsheets/eu-wide-overview-methods.pdf>.
4. *HEPA Europe (European network for the promotion of health-enhancing physical activity.* Available at: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/physical-activity/activities/hepa-europe>.
5. *Physical Education and Sport at School in Europe. Eurydice Report (2013).* Luxembourg: Publications Office of the European Union.
6. *Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on a European Union Work Plan for Sport for 2011–2014 (2011).* Official Journal of the European Union. Available at: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42011Y0601\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42011Y0601(01)&from=EN).
7. *Sport – European Commission.* Available at: <https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/actions/sport>.
8. *Summary of White Paper on sport.* Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:52007DC0391/>
9. *The EU Guidelines on «Health Enhancing Physical Activity» (EU Working Group «Sport & Health» (2008).* Available at: http://ec.europa.eu/sport/library/policy_documents/eu-physical-activity-guidelines-2008_en.pdf.
10. *European Union Work Plan for Sport for 2014–2017.* Available at: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42014Y0614\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42014Y0614(03)).